

Kulttuuriperintö sähköistyy, tutkimus mullistuu

■ Outi Hupaniittu

Humanistisen tutkimuksen uusi aikakausi on alkamassa. Parin viimeisen vuoden aikana suomalais-ta kulttuuriperintöä on digitoitu niin paljon, että sähköisistä tietovarannoista on tullut vaihtoehto perinteisille lähteille etenkin historian, perinteen ja kirjallisuuden tutkimuksessa. Arkistojen, kirjastojen ja museoiden sähköisten kokoelmien kirjo on laaja – ja tämä on vasta alkua.

Mutta mitä mieltä ovat käyttäjät? Ovatko tutkijat löytäneet sähköiset aineistot ja onko niistä hyötyä akateemisessa tutkimuksessa? Mitä tutkijayhteisö haluaa sähköisessä muodossa? Nyt on aika keskustella tutkimuksen tarpeista!

Svenska litteratursällskapet (SLS) selvityshanke *Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot* pureutuu digiaineistojen käyttöön. Näkökulma on erityisesti humanistisessa tutkimuksessa,

mutta muut tutkimusalat ja käyttäjäryhmät huomioidaan. Tavoitteena on koota tietoa nykytilanteesta ja pohtia tulevaa.

Hanke nivoutuu moniin kehitysprojekteihin. Esimerkiksi Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) rakentaa yhteistä käyttöliittymää sähköisille aineistoille, ja opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on saada myös uudempi, syntyään sähköinen aineisto tutkimuskäyttöön.

SLS:n *Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot* ottaa lähtökohdaksi tutkijayhteisön tarpeet. Tavoitteena on selvittää, millaiset rakenteet mahdollistavat nykyistä tiiviimmän keskusteluyhteyden yliopistojen ja muistiorganisaatioiden välillä. Vuorovaikutus on olennainen osa selviytystä, joten hanke kutsuu yliopistoyhteisöt mukaan.

Tämän lehden ilmestyessä on käynnissä ensimmäinen verkkokysely, jossa selvitetään muistiorganisaatioiden digikokoelmia ja niiden käyttöä. Huhtikuun puolella järjestetään keskustelutilaisuus, jonka kohderyhmänä ovat yliopistojen tutkijayhteisöt (ks. ilmoitus s. 84), ja sen jälkeen aukeaa verkkokysely, jolla selvitetään käyttäjien kokemuksia ja mielipiteitä.

Hanke päättyy lokakuussa 2011, jolloin järjestetään aihetta käsittelevä loppuseminaari. Tuolloin valmistuu myös loppuraportti, joka vetää yhteen kerätyt tiedot ja niiden pohjalta tehdyt päätelmät, suunnitelmat ja visiot.

Digitoidaanko oikeita aineistoja?

Tarve selvityshankkeelle on syntynyt viime vuosien suurhankkeista, joissa muistiorganisaatioiden materiaaleja on digitoitu monin verroin enemmän kuin koko edeltäneenä aikana yhteensä. Esimerkiksi Arkistolaitoksen Digitaaliarkistossa oli keväällä 2009 aineistoa noin 1,5 miljoonaa yksikköä, kun tällä hetkellä määrä on ylittänyt 12 miljoonaa.

Mitä pidemmälle digitoinneissa mennään, sitä todennäköisempää on, että tutkija löytää haluamansa aineiston sähköisessä muodossa. Suomalainen kulttuuriperintö on kuitenkin niin laaja, ettei sitä voida kokonaisuudessaan siirtää sähköiseen muotoon, joten valintoja on tehtävä.

Vasta käyttäjien kokemukset voivat vahvistaa, onko digitoitavaksi valittu oikeat aineistot. Samoin ei ole itsestään selvää, että työ palvelee tutkimusta. Mitä hyötyä on sähköiseen muotoon muutetusta asiakirjasta, jos sen laatu tai siihen liitetyt metatiedot ovat sellaiset, että tutkija joutuu hakemaan käsiinsä alkuperäisen asiakirjan?

Tästä löytyy SLS:n selvityshankkeen keskeinen rajapinta. Aineistoja ei digitoida vain siksi, että ne säilyisivät, vaan siksi, että niitä käytettäisiin. Digitoinnin on oltava niin laadukasta, että sähköisellä aineistolla voidaan korvata alkuperäiset akateemisen tutkimuksen lähteenä. Prosessi on molemminpuolinen: aineistojen on löydettävä käyttäjät ja käyttäjien aineistot.

Uudenlaisen tutkimuksen äärellä

Digitointi muuttaa tutkimusta, sillä se tekee mahdolliseksi uudenlaiset tutkimuskysymykset. Esimerkiksi Kansalliskirjaston tekstintunnistus-digitointi on avannut vanhimmat sanomalehdet sanahauille. Uusi teknologia voi olla myös uhka tutkimukselle, sillä tutkijatkin ovat ihmisiä ja saattavat mennä siitä, missä aita on matalin. On mahdollista, että sähköistä materiaalia käytetään lähteenä melkein missä tahansa tutkimuksessa, hakeminen kun on niin helppoa. Tällöin unohdetaan kaikki se, mikä ei ole mahtunut digiohjelmiin.

Haasteelliseksi voi muodostua myös tutkijoiden saaminen sähköisen aineiston äärelle. Tutkijayhteisön on omaksuttava uudenlainen tiedonhaun ja -hallinnan taito pärjätäkseen sähköistyvässä ympäristössä. Yhteinen KDK-käyttöliittymä tulee apuun, sillä se kokoaa aineistoa niin, ettei käyttäjän tarvitse tietää, mikä instituutio materiaalin omistaa. On kuitenkin tosiasia, etteivät kaikki aineistojaan digitoineet muistiorganisaatiot tule KDK-hankkeeseen liittymään, joten materiaalia on osattava etsiä muualtakin kuin itsestään selvimmästä paikasta.

Seuraava kysymys onkin, mitkä aineistot kiinnostaisivat tutkijoita? Millaisia uusia mahdollisuuksia ne voivat avata tutkimukselle? Millaisia uusia taitoja sähköinen toimintaympäristö vaatii?

Puolitiehen vastaan

Kyse on yhteistyöstä, tiedottamisesta ja kouluttamisesta. Paras hyöty kulttuuriperinnön sähköistämisestä saadaan, kun toimijat lähtevät yhteistyöhön. SLS:n hankkeen päämääränä onkin etsiä yhteistyötä ja rakenteita, jotka mahdollistavat vuorovaikutuksen. Nykytilanteen, jossa muistiorganisaatiot ja tutkijatkin toimivat erillään, tilalle on luotava ”yhdessä olemme enemmän”-ajattelumalli. Jos kumpikin osapuoli tulee puolitiehen vastaan ja lähtee yhdessä kehittämään sähköiseen ympäristöön siirrettävää kulttuuriperintöä, palvelee se entistä paremmin alkuperäistä tarkoitustaan: yhteisen kulttuuriperinnön tuomista lähem-

mäs käyttäjiä, helppoon ja käyttöä kestävämpään muotoon.

Verkkokysely aineistojen käyttäjille 25.4.–19.6.2011

- kohderyhmänä kaikki sähköisten aineistojen käyttäjät
- osoitteessa www.sls.fi/forskarnasrost
- vastaukset käsitellään nimettömästi
- yhteystietonsa jättäneiden kesken arvotaan kirjapalkintoja

Kirjoittaja toimii projektinvetäjänä SLS:n selvityshankkeessa *Tutkijoiden ääni ja sähköiset aineistot*.

Digitointi tuo tutkijalle uusia mahdollisuuksia

■ Maria Skyttä

British Library ja National Gallery ovat aloittaneet mittavien kokoelmiensa arvokkaimpien teosten digitointiprojektin. Ne ovat vain kaksi esimerkkiä lukuisten kirjastojen, arkistolaitosten, museoiden, taidemuseoiden ja muiden instituutioiden joukossa. Sekä British Libraryn että National Galleryn digitointiprojektien tuloksena on syntynyt kaksi erilaista, mutta toimivaa, digitaalista versiota kokoelmista.

Edessäni on British Library -kirjaston kokoelmiin kuuluva alkuperäinen Mozartin musikaalinen päiväkirja 1700-luvun lopulta. Kääntelen kirjaa ylös ja alas. Katson sitä läheltä ja kaukaa. Sivuilla on joitain tahroja. Mietin mistä ja milloin ne ovat tulleet. Ovatko ne jo Mozartin ajalta? Tutkistelen Mozartin käsialaa ja luen päiväkirjan merkintöjä. Välillä kokeilen miltä sivun nuotit kuulostavat pianolla. Aikani tutkittuani kirjaa siirryn National Gallery -taidemuuseumiin katselemaan Jan van Eyckin *Arnolfinin kihlaus*-maalausta. Taulun yksityiskohdat kiinnostavat. Jan van Eyck on kuulemma maalannut ikku-

nan raosta pilkistävän kirsikkapuun kirsikoihin varjostukset. Yritän katsoa, että onko se totta. Onhan se.

Ei, en ole kulttuurimatalla Lontoossa, missä molemmat rakennukset sijaitsevat, enkä ole saanut erikoislaatuista tilaisuutta tutkia Ison-Britannian kansalliskirjaston kirjaharvinaisuuksia tai tutkia Ison-Britannian kansallisen taidemuuseumin kokoelmia yksityiskohtaisesti. Istun Oulun yliopiston humanistisen killan Humus-kuppilassa kahvitaulla luentojen välissä.

Uusia lukukokemuksia Ison-Britannian kansalliskirjastossa

Ison-Britannian kansalliskirjastolla on erittäin arvokas ja harvinaislaatuinen kokoelma vanhoja kirjoja. Kirjojen aihepiirit käsittelevät eri aiheita uskonnon, kirjallisuuden, taiteen ja tieteen historiassa. Arvokkaat teokset ovat yleisön nähtävissä British Libraryn näyttelytiloissa, mutta ne sijaitsevat lähes pimeässä huoneessa, näyttelykaapeissa, joiden lämpötilaa ja kosteutta säädellään. Vanhat teokset ovat hauraita. Nii-